

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Husvétí gondolatok.

Mi ad erőt a csüggedőnek? Mi ad bátorságot a gyöngének? Mi ad kitartást a küzködőnek? Mi vigasztal meg a sir szélén? A hit.

Életünket, minden gondolatunkat a hit sugarai szövik át. Gyakran más mindenki látja, hogy munkánkon nem fog lenni siker, életünket nem fogja megmenteni a haláltól senki; midőn ott vagyunk az élet kalváriáján s keresztünk sulya alatt csaknem leroskadunk; midőn látjuk fölírva környezetünk arczára: elvégeztetett, mi még mindig őrizünk szívünk rejtekében egy halovány reménysugárt. Ha vizsgálónók mi tartja benne az erőt, arra jönénk rá, hogy a hit.

A hit ereje túl terjed mindenben, a mi mulandó. A hit előtt az örökkévalóság kapuja áll nyitva. A ki hitből él, soha sem hal meg, mert nem az a halál, a mely a testet öli meg, hanem az, a mely a lelket, már pedig a hívő lelket nem érinti a mulandóság, mert az túl él időn, enyészeten.

Midőn a keresztben szenvedő Jézus ajakáról ezt halljuk: Atyám a te kezébe ajánlom lelkemet, örök életünk evangéliumát halljuk. A lélek az Istené és nem a halálé.

Ezért oly nagyjelentésű a husvét, mint a halhatatlanság dicső ünnepe. Ezért éled és ébred ennek közeledtével nemcsak a természet, hanem az ember is. Az új születés, újra ébredés, megifjodás, fölüdülés, mely a természetben minden szempillantás alatt ezernyi ezer lényben mutatkozik, megújítja a mi szívünket, feledtetni a fájdalmat, betegséget, bánatot, sőt még a halált is, mivel mi is élni akarunk s hisszük, hogy a mi életünk is örök, mert ez is egy paránya annak az óriás körforgás-

nak, a melyet az Isten legyen szava elindított és fõnn tart túl idõn s enyészeten.

Milyen felüdítõ érzés, milyen megható tudat Oh jöjjetek kedves testvéreink a hitben, jöjjetek és ünnepeljünk együtt szivben, lélekben a husvét szent ünnepén. Isten szenteljen meg titeket és növelje szivetek szeretetét.

B. Gy.

Sebes Pál toroczkói iskolaigazgató élete és hatása.

(Folyt. és vége.)

A tantárgyak tanulásán kívül az egész iskola hetenként *vetélkõdõ ismétlést* (Repetitio provocatoria), az etymologisták és syntaxisták vetély-stilust tartanak. Az egész ifjuság mindennap *Érkölcsi tükört* magyaráz és szaval magyarul is, latinul is. Hetenként kétszer magyar költõket olvasnak és szavalnak.

Gergely naptól, tehát márczius közepétõl szeptemberig, vagy a mig az idõ engedi, minden szerdán és szombaton, az ifjuság a mezõre vezetett frissülés végett, a hol különbféle gyakorlatokat tett (gymnastika), és a nagyobbak növényeket gyûjtöttek.

„Minden héten egy mintairást és rajzot készitnek és adnak be, melyekbõl a jobbak részint az alsóbb osztályoknak kiadatnak, részint a közvizsgálatra tartatnak “ (Sebes Pál jelentése az Unitárius Egyh. K. Tanácsához 1842.)

Ez a terv nem közönséges vállalkozási szellem alkotása. Elárulja minden részlete, hogy Sebes a czél érdekében bármely munkát és fáradságot szivesen megtett. Ha csak a felügyelet és igazgatás lett volna az õ teendõje, akkor is bőven elég munka, de a nyelveket s a felsõbb osztályok tárgyait csak õ tanithatta, õ is tanította.

Alig tudjuk megmagyarázni magunknak, hogyan jutott ez a magános tanító, a ki tanítói szakiskolában nem járt, oly korán tájékozást szerezni a Lancaster-féle tanrendszerrõl. A Lancaster rendszere Angliában is csak a XIX-ik száz elsõ tiz évében kezdett hódítani. A rendszert 1808-ban és 1809 ismertették tüzetesen.* Külföldön is nagyon lassan hódított, mert Franciaországban csak 1814-ben ismerkednek meg vele s csak a következõ években hódolnak meg neki. Hazarészünkben 1830-ban ismerteti a Nemzeti Társalkodó. De még csak puszta óhaj.

* A Comparative view of the Plans of Education as detailed in the publications of Dr. Bell & Mr. Lancaster the second edition on Dr. Bell's «Madras school» by Joseph Fox.

„Magyar hazánkban is, melyben a szegénység mivelésére és tanítására nézve még eddig vagy teljességgel semmi, vagy igen nyomorult intézetek vannak, jó lenne ezen tanításbeli módot felállítani.*

Salamon József, ev. ref. tanár a maga rendszerét 1830-ban adta közre az Erd. Préd. Tár I. füzetében,** (Tüzetesen ismerteti Pallós Albert igazgató Maros-Tordamegye és Maros-Vásárhely népokt. történetében.) akkor, a mikor Sebes Pál már nyugalomba készült 30 évet meghaladó fáradságos munka terhével.

Igy hát joggal mondhatjuk, hogy Sebes Pál a Lancaster-féle módszernek hazánkban legelső mivelője volt. Különben, eltekintve a szükségtől, melyet a helyzet teremtett, s a mely oly nagy mester szokott lenni, egy lelkiismeretes tanítónak, a ki az unitárius kollegiumban a correpetitor és praeceptor fokozaton sok évi munkával áthaladt, nem volt nehéz feladat a monitor-rendszer megismerése és alkalmazása. Az elismerés hangján mondhatjuk tehát, hogy Sebes Pál nemcsak kiváló, hanem rendkívüli tanítói talentum volt. Keze alatt sarjadzott az új tehetség és született a nagyratörő lélek. Némi jogot érezhetett a büszkeségre az általános eredmény felett is, de annál inkább, miután Kriza Jánost és Lázár István püspököket egészen tanítványainak mondhatta.

Egy másik kiváló érdeme Sebesnek az iskolának tanerőkkel és taneszközökkel ellátása, az iskolai szellem megteremtése: egy ifju, mondhatjuk gyermekgárdának, tanítókká kimivelése. „A nevelés iránti nemes vágy“ — írja az alispánnak 1837-ben — s azon ambitio, hogy a legszentebb oltárra teszi áldozatait, mindent felejtetett. Különben is „hallotta és látta a világnak ezek iránti eszméletét, s kívánta ő is kicsiny helyzetét betölteni maga feláldozásával is.“ (U. o.)

Az a „maga feláldozás“ nemcsak szellemi s nem is csak erkölcsi értelemben veendő. Tudnunk kell mt. hallgatóság, hogy ez a régi — s nem is diplomás tanító — azt a, most talán nevetséges, de minden bizonnal szokatlan dolgot mivelte, hogy a szomszéd enyedi collegiumba és Szebenbe, több vagy kevesebb időre, a maga erején ifjakat küldött, hogy az iskolájában tanítandó tárgyakat ott tanulják meg s azután plántálják be az ifjuságba.

Mennyire szívén feküdt Sebesnek tanítványai kimivelése, s hogy azok nemcsak a betüt, hanem a művészetet is legalább

* Improvement in Education; Abridged. Containing a complete epitome of the System of Education invented and practised by Joseph Lancaster. London 1801.

** Nemzeti Társalkodó 1830. 13. 99. l.

kezdetlegesen megismerjék, kitetszik abból, hogy székely tanítványai jobbjai közül kettőt, Berde Gáspárt és Kanyaró Mihályt egy egész nyárra Szebenbe küldött, egyiket a szépírás, másikat a rajz és festészet mesterségének eltanulására. Tette pedig ezt is a saját költségén.

Nem is maradt siker nélkül, mert az ifjak oly szép írásmódot sajátítottak el, hogy nemcsak az iskolában, hanem másutt is mintának tekintették. Ezzel Sebes jogczimet nyert arra, hogy iskolájára föl hívja az unitárius egyház és Aranyosszék vezető férfiai és női figyelmét, érdeklődését és áldozatkészségét.

A bemutatott rajzok és írások annyira meglepik Gedő Józsefet már 1826-ban, hogy Sebeshez írva, így szól: megvalom, mostanság edesebb, kielégítőbb, s felemelkedettebb érzés nem lepett meg, mint a melyet bennem a Tiszteleted közlései gerjesztenek. A mi az írást illeti, ugyan kevesen, a mieink között is kezdenek gondolkozni, hogy szükséges lenne a szépírásban gyakorlásokat tételni, hanem rajzolásról iskoláinkban egyikünk sem gondolkozott. Mennyire meglepett, midőn Tiszt. ily nemes buzgósággal és figyelemreméltó szerencsével megjelenni láttam.

Gedő lelkesedve lelkesíti és jósolja, hogy iskolája a rajzolásban még nagy eredményeket fejthet ki, s egyuttal jutalmak kitűzését igéri.

A következő évben már újongva írja Gedő, hogy egy derék asszonyt és egy férfit, a kik eddig ilyenekről még nem álmodtak, megnyert csekély adomány nyújtására, tehát igen jó jele az idők jobbulásának — jegyzi meg Gedő.

Később — ugyancsak Gedő József „statusunknak a külföld által is csudált és a Conversations Lexikon biográfiájában is helyet érdemlő tagjairól ábrándozik, hadd buzdítsa Sebest a kitartásra, mert szerinte a művészet hatása jóval nagyobb a tudományénál.

Ezek a lelkes kitörések az idő szellemének iránymutatói. Ezek értetik meg teljes közetlenséggel mily nagy volt az elmaradás és mily erős vágy hevitette a hazafiakat a nemzeti haladás mellett.

Hogy a Sebes törekvése a szépművészetek föllendítésében csak porszemnyi, tehát távolról észre sem vehető hatást ért el, a fölött senki sem akad fönn, hiszen egy népiskola ezen a téren még csak alapvetőnek sem tekinthető, de hogy ott a maga körében meg volt áldásos eredménye, arról tanuságot tesznek Toroczko város és a vidék némely házának a falán ma is található szebbnél-szebb virágcsokrok, névnapi üdvözletre készült

koszoruk, természetből ellesett tárgyak, melyeket a Sebes tanítványai rajzoltak és festettek.

Sebes Pál az irodalomban is megörökítette tanítói rendszerének fő részét, a fegyelmezést, a jó erkölcs, a társadalmi rend és illem, szavai szerint: a becsületes és csinos magaviseletnek szabályai (praecepta ~~et~~ morum) cz. kis kézi könyv kiadásával, melynek főczimül *Erkölcsei tükör* nevet adott. Abból az erkölcsi elvből indult ki: „egy véka tudomány mellé egy köböl jó erkölcs és szép magaviselet kívántatik.“ Tükörnek nevezte „a jobb és szebb erkölcsű embereket,“ de írásba is foglalta az ő tükörét, s meghagyta tanítványainak, hogy azt soha, sehol el ne tévesszék.

Tizenkét cikkelyre osztotta könyvét az előszón és általános tájékoztatón kívül. Ezek: a test tartása; a természetes cselekedetek; az öltözködés, járás, beszéd, reggeli kötelességek, iskolai magaviselet, társalkodás, szülők és tanítók iránti kötelesség, templomi magaviselet; ételkörüli magaviselet, mulatás, estvéli kötelességek.

E mellett számos kis alkalmi verset tanított nekik. Mikor nagy égi vihar volt, a szoba közepére állította a gyermekeket s e verset mondatta:

Ha villámlik, dörög az ég
Attól meg nem rettenek még,
Mert e pompás tüneménye
Istennek jó téteménye.*

A zene mivélése részben hivatali kötelessége volt, mint énekvezérnek, de Sebes ebben is jóval többet tett a kötelességénél. A székely ifjaknak, hogy az orgonázást megtanulhassák, saját költségén claviaturát szerzett. Tanítványaiból kitünő orgonisták kerültek ki. Hálásan ismerik el a volt tanítványok, hogy az orgona megtanításával kenyeret adott kezükbe és embert formált belőlük. „Midőn én tanítványa voltam Tisztelendőségednek — írja Orbók Ferencz mint kövendi énekvezér-tanító — úgy szíva kényszerítő eszközzel hajtott az orgona megtanulására, akkor egyszersmind kenyeret adott kezembe. Ezt hálásan ismerem el.“ Az iskolát ellátta fúvó hangszerekkel és tanítványaiból *zenekart* szervezett. Ezzel azt a célt akarta elérni, „hogy az ifjak a rendes tanulás bevégezése után kellemesen töltsék idejüket, s gondoljanak ledérségre és léhaságra.“

Sees Pálnak a figyelme túlszárnyalta természetes környezetét és föladatait. Ő úgy fogta fel kötelességét, hogy minél

* Gá János sz. lónai ny. körjegyző úr szives közlése. G. J. Sebesnek 1836-tl kezdve 6 évig volt tanítványa.

többeket nyer meg az iskolának és eszméinek, annál általánosabb, sőt országos hatást fog elérni. Ebben az irányban sokat köszönhetett egyik jó barátjának és hivatali elődjének, Brassai Sámuelnek, a polihistor Brassai édes atyjának. Brassai szerette Sebest, mint nagyratörő lelkes tanítót s minden módon igyekezett buzdítani, támogatni és a jó könyvek megszerzésére és olvasására serkenteni. „Az urnak lévén módja — így ír 1830-ban — ha megszűnik szerezni, mert csak így lehet boldogulni, hátramarad, pedig csak ne kívánja magát a pipa-collectorok compániájába beavatni. Esmertem egy embert, a ki az esztendők folyását azzal mérte, hogy minden esztendőben egygyel szaporította pipája számát, hát ha a mit ezekre adott, könyvekre adta volna, mely nagy boldogságot fundálhatott volna? Az életet, ha lehet menyországga kell változtatni — ebben a valóságos filosofusi élet. Szívjunk a mennyit csak lehet a szép és jó könyvekből és fordítsuk a magunk s embertársaink boldogítására — nem kell felvenni azok háládatlanságát. Igyekezzünk a beteg lelkek gyógyításán s könyörögjünk Istennek — azok gyógyulásáért . . . Brassai a magyar irodalom minden új termékéről értesíti Sebest. A mit ő megszerezhetett vagy kézhez kapott, elküldötte Sebesnek olvasásra s viszont elkért tőle minden könyvet. „Nem kell elmaradni, hanem ha lehet, másokat meg kell előzni.“ Brassai örvendett, hogy S. rajzot tanított. Vezérkönyveket ajánl megszerzésre. „Van módja, hozassa meg . . . így az ifjak bekapnának, melynek idővel hasznát vennék“ A gymnasiumra czélozva, azt írja: „Még is úgy tapasztalom, hogy talán még egy ifjú sincsen, a ki a rajziskolát gyakorolná, úgy van, az ilyen, talán máig is idővesztegetőnek tartatik.“ (1836)

Még csak egyet a Brassai és Sebes közötti barátságról. Brassai olvasta, hogyan virágoztatták föl egyik angol bányavárost, Birminghamot. Vegye rá Toroczkót, buzdítja Sebest, hogy egy bányász-ifjúval küldje ki Krizát, a ki tud angolul, hadd tanulja meg a bányamivelés új módját. „Ezen expditio elvégzésével Toroczkón új epocha lenne igen nagy haszonnal.“

Az angol expditioról nincs tudomásunk. 1837/8-bá egy tudósítás arról tesz említést, hogy Toroczkón a vastermelé nagy lendületet vett. 1837-ben 15 verőben 18.390 mázsát, 1838-ban 11.880 mázsát termeltek. Ugyanott a tudósító azt az örvendetes hirt is följegyzi, hogy toroczkói ifjak a vas földolgoásának könnyebb és sikeresebb elsajátítására Ruzsbergbe mentek. Nem lett eredménye. A toroczkói vashányászat semmi új irányt nem nyert. A versenyt nem tudta kiállani, hanyatlani indult, s mi, a kik még sokszor láttuk Kolozsvárt a Monostor-, most Unio-utezában a toroczkói vasas szekereket, fájdalom megérük, hogy

teljesen megszűnt ez a nagyszerű jövedelemforrás, s ennek következtében a derék nép elindult az országba, hol útat kavi-csozni, hol meg másféle bányamunkát keresni.

Még szólunk Sebesről mint gyűjtőről. Ez a fáradhatlan ember, az unitárius egyház és Aranyos-szék miveltebb és módosabb embereit föllelkesítette, hogy tanítványainak jutalmat adjanak a jó tanulás, de főleg az írás és rajz iránti kedv serkentésére. Egyikre a másik példájával igyekeznek hatni. Ezt írja Toroczkay Lászlónak — „22¹/₂ rforintot eszközte a gondviselés a jó geniusok által az ifjúságnak kiosztás végett. Részemről azt állítom, hogy a jótétel hatásabb formában nem jelenhetett meg sohult s oly fényben, mint az emberiség mivelődése mezején. A Milciadések és más hősök oszlopai szinte csak az időnek vannak emelve, hogy légyen mit megemésszen az, de a nevelésre tett kegyes alapítások feljül vannak a mulandóságon. Olyan szent emlékek, melyek előtt minden nemesen érző lelkek magokat tisztelettel hajtják meg.“

E lelkesítő sorok után értesíti a remélt alapítót, hogy még csak 240 rfrt tőke alapítványt tudott összenyerni, azt is csak két embertől. „Reménye édesen táplálja, hogy a szent lélek munkás e szép czélt hatásosan segíteni a nemes érzésűek által.“

Kissolymosi Koncz Jánost megnyerte egy 500 frtos (1000 kor.) alapítvány tételére, még 1837-ben. Egyenesen a székely ifjak segítésére szolgált a tőke kamatja. Sebes a tőkét maga gyümölcsöztette, mert így biztosítottnak érezte a tőkét s a jövedelmet is*.

Özv. Toroczkay Lajosné Simon Anna, Boda Ferencz, Lenárth István és Kittler Ferencz kisebb-nagyobb adományaikkal, hálára kötelezték Toroczkót. Ámde a toroczkói hivek sem maradtak hátra az áldozásban, mert Sebes Pál, mint a papnak hű társa, az egyházközség fölvirágoztatására is érvényesítette rábeszélő és buzdító tehetségét. Így sikerült 1822-ben a 2520 rfrtba került orgonára összegyűjteni 1299 rf., a következő évben 71 rfrtot. 1825-ben az orgonára, templomra, szószékre gyűjtés eredményeképpen a megelőző évekről 2504 rfrtot jegyzett föl. 1828-ban a 21 öl magas tornyot 7000 frttal építik föl. Lelkes vezér, jó nép, mindent tenni kész. A munka és a jutalom lelkesítő találkozása ez.

Sok szép sikerre mutathatott örömmel, de azt még sem érte meg, hogy iskoláját kibővítse. Egy szobában kellett

* E miatt meg nem érdemelt kellemetlensége volt egyházközségében, hol benne — úgy látszik — némely vaskereskedők versenytársat láttak, miután neje is váltott be vasat a bányászoktól és azt eladta.

szorongani néha 125, de rendszeren 100-nál több gyermekkel a romlott levegőben. Az ekklesia érzi a hiányt, kész is az akarat, de bármi részben több terhet venni elégtelen. Maradt az egy szoba.

Sok oldalu munkásságából föl kell jegyeznünk még egy pár vonást az *énekvezérségről*. Toroczkón a templomozás mindennapi, a temetés templomi gyászünnepély. Az egyházi szolgák rendkívüli munkát végeznek, mert egy kis gyermek fölött is predikációt kell mondani. A templomban, a sirnál, sőt az utcán is énekelte a kántor a gyászénekeket.

Az énekvozer tanító a lelkésznek helyettesítője a szószéken. Ha beteg a lelkész, vagy távol van, az énekvezér végezi a papi teendőket is, s a mellett ünnepek másodnapján övé a szószéki szolgálat. Ebben segítették a székely ifjak, de a felelősség őt terhelte.

Ilyen rendkívül sok munka és gond közben még a család fenntartása is vállára nehezült. Nem lep meg tehát, ha 1837-ben egyik levelében azt írja az alispánnak: Korosodom. Három nevetlen gyermekem vár nevelést, boldogítást. Feláldoztam eddigi időmet, kevés keresményemet és így gyermekeim boldogságát is — a közjónak. Hivatalomat, melyhez passióm eddigelé oly makacson köte, nyugalommal kell már felváltanom, mert nagy physikai antipatiám jön az iránt, mely egy nagy betegségem következtése. Ugy látszik, nagyon meg volt rongálva egészsége, mert panaszos hangon szól a háládatlanságról: „Ugy járák, mint a festő és szobrász, ki gyönyörű képeket fest és farag, de ezen képek nem hogy jutalmaznák a művész fáradságát, de csak meg sem hajol egyis előtte. . . . Én az isteni gondviselésre bízom magamat és az én nevetlen gyermekeimet, kik az isteni gondviselés eszközei e földön.“

Ujból jobban lett, a kedve is helyreállott s még több évig, 1844-ig folytatta tanítói pályáját, a mely neki annyira testvév és vérévé vált, hogy midőn hívták papnak Toroczkóra, s más egyházközségbe, ott maradt a tanítói székben, melynek azon kívül, hogy 800 ifju került ki keze alól, a kiktől a szeretet és tisztelet nyilatkozását is sokszor élvezte, volt más eredménye is. Az unitárius egyház főhatósága a papokat megillető Tisztelendő, tiszt. assessor czimmal ruházta föl.

1850-ben, midőn a forradalom utáni ujrászervezkedés megkezdődött, ugyancsak az egyházi főhatóság, meghívta a tordai gymnasiumhoz igazgatónak. A 70 év felé közeledő öreg férfi engedelmeskedett a kivánságnak, s föladatainak itt is kiváló lelkiismeretességgel megfelelt. Fő figyelmet az iskolai rendre, a szorgalom, jó izlés és helyes magaviselet gyakorlására fordította.

1856-ban az igazgatóságtól, egy év múlva a tanárságtól is végleg megvált és visszavonult toroczkói birtokára.

Toroczkói élete a 40-es évek második felében, egészen a forradalom végéig, csendben folyt le. Kicsiny családját, melyben második nejétől (nősült 1829 ben) toroczkói Vajda Zsuzsánától két fiu és egy leány örvendeztette, kiváló gonddal és szeretettel ölelte körül. Gyermeknei nevelése édes gondjai közé tartozott. Nagyobbik fia Pál, ny. ministeri tanácsos és a budapesti egyház gondnoka, ma egyedüli élő tagja a családnak. Károly orvostudor, a m. kir. államvasutak h. főorvosa egy pár éve húnyt el, leánya ifju korában, 1862-ben Tordán.

A derék rector, szép könyvtárában, tágas nagy kertjében, és a vashegyekből fakadó, kertjét szelő kristálytisza csergedező patakocskában megtalálta lelke gyönyörűségét. Rendkívül takarékos és előrelátó ember volt, kinek egész élete példányszerű és minden lépésében hasznos.

Néptanító akkora figyelmet, oly általános elismerést és tiszteletet a legritkább esetben tud biztosítani magának. Sebes Pált tanítványai, a mint már láttuk, túláradozó hálálkodással halmozzák el. Nemcsak a magyarok, hanem mindenik. Ezelőtt egy pár nappal hozta nyilvánosságra Sebesnek egy levelét 1829-ből a Magyar Szó. A nemes érzésű tanító Baritiu Györgynek, ki a magyarok elleni batártalan gyűlöletében annyi átkot szórt a nemzetre, oly melegséggel válaszol, mint az atya édes fiának, „hitesse el azt magával minden, az én nevelésem alatt megfordult ifju, hogy nemcsak óhajtom boldogságát s örvendem előmenetelét, de mindenre kész vagyok azért Engedj meg, hogy válaszom késik; hivatalbeli csoportos foglalatosságom, melyek előtted is ismeretesek s szomorú özvegységem — legalább gyengítsék a vádat . . . Ugyancsak ha minden leveledre nem válaszolhatok is, de lelkem szent érzéseire mindenkor számot tarthatsz.“

Ezzel sem elégszik meg, hanem tudni akarja a volt tanítványok foglalkozását, haladását, s kéri, hogy gyakran tudósítsák.

A megye fő- és alispánja gyakran irtak Sebesnek, az unitárius egyház főgondnoka Daniel Elek, iskolai gondnokok Augustinovits Pál, Gálffy József meleg elismerés és kitüntetés hangján szólnak munkássága sikereiről

Sebes soha sem volt elbizakodott, sőt megelégedett is ritkán. „Pál voltam, plántáltam, a többi nem rajtam állott. Nagy és szent törekvése volt lelkemnek gyertya módra használni kis körömben a világnak. Az az édes fántásia lelkesített sok nehézségü pályámon, hogy embereket formálok s ugyan-

azért választott mondásom vala mindig, az én igám gyönyörűsége*
rűsége*^u

Az élet igájától 1864 május 11-én vált meg. A tanítványok útján az egész országba elszórt tiszta erkölcs, nemes törekvés, a szépnek szeretete a művészetben, életben és munkában hirdetik és hirdetni fogják S. P. érdemeit hosszú éveken keresztül. Szép könyvtára a kolozsvári unitárius kollegium könyvtárában őrizi emlékét. E sorok egy kis szövétneket óhajtottak

gyűjtani nagy érdemeiből, hadd tanuljunk fáradozni a mások szellemi világosságáért.

Legyen szabad záradéku elmondanom énekes könyvünknek Sebes Páltól származott megnyitó kis énekét:

Világosság szent atyja
Jelenjél meg köztünk,
Felséged magasztalja
Szánk, szivünk és lelkünk,
Sziveinket hát buzditsad,
Szent lelkeddel elménk világosítsad.

Emléksorok.

-- Nagy Lajos kir. tanácsos, esperes urnak. —

Szeretném megérni — bizony sok mindent még,
A mikor dolgoznak művészek, nagy elmék.
Azt az emléket is, a mihez kezdtem én:
Mátyás király szobrát Kolozsvár főterén.

Nagy Lajos.

Vágyad betelt. Megérhetéd
»Az igazságos« ünnepét.
Miről lelked *csak* álmodott,
Későbbre bár — im láthatod.
A dicsőséges nagy király,
Mátyás ércszobra, készen áll!

S lőn újra hogy *napkeleten*
Csillag láttatott az egen.
Csodás fénynyel . . mint *egykoron* . . .
Lobogva édes biztatón.
Mi volt e fény? *Emlékezés,*
A multtal egy ölekezés.

* Levél Thoroczky Lászlóhoz 1834-ben.

De nem kérdem mi volt e jelben?

Értem . . . s *megérzi magyar* lelkem.

A fényből, mely lobbot vetett,

Egy kis sugár *rád is* esett.

— — — — —
Ébredsz . . . borongsz . . . és álmodol . . .

S *Hitté* dicsőül a *szobor*.

Álmodj tovább . . . s mig álmodol,

S rrig minket is *egy vágy* hevit,

Egy eszme, egy hit lelkesít:

Legyen *való* — mint valaha

A független Magyar haza!

Murányi Sándor.

A Dávid Ferencz Egyletek köréből.

A *Budapesti Dávid Ferencz Egylet* f. hó 7-én tartotta ötödik felolvasó ülését, melyet kiválóan érdekessé tett dr. Seemayer Vilibaldnak, a nemzeti muzeum néprajzi osztálya tudós örének szabad előadása. Dr. Seemayer szülei bajor származásuak, de idegen eredete csak családi hagyományaiban él, ő maga szívvvel lélekkel magyar Életét, tudását a magyar tudományosságnak szenteli — és a magyar ethnographiai irodalom számottevő, kiváló munkása. A fiatal tudós evvel az alkalommal a buddhismus életét világította meg. Előadása bevezető részében a közönség figyelmét arra a vitára hívta fel, mely manapság a német tudományos, sőt az egész művelt világban akkora port vert föl. A német császárnak Hellmann tengernagyhoz intézett, a napi sajtóban is közzétett iratát, a Delitzsch német tudós tanításának czáfolgatását, tette szóvá. Majd élénk szinekkel ecsetelte Dél-Ázsia különböző népeinek földrajzi, ősvallási és kulturális viszonyait; a mythos homályába burkolt Budha életének egyes megkapó képeit; s a ma már az emberiségnek majdnem egynegyedét magábefoglaló buddhismus lényegét, 8 alaptételét, istentiszteletét és szokásait. Határozott vonásokban mutatott arra, hogy a buddhismus és kereszténység közt nincs semmi kapcsolat, a keresztényvallás semmit sem vett át a buddhismusból. A nagyszámu közönség érdeklődését csak fokozta a budapesti kis templomban szerényen meghuzódó, aranyozott, laposfülü, jobbára guggoló buddhaistenségek, szertartásos tárgyak, melyeket a tudós előadó a nemzeti muzeum néprajzi tárából válogatott ki előadása kísérierül. Valóban az unitarizmus szabadelvüségé nyilatkozik meg ebben a tényben, mely

teret nyújtott arra, hogy egyesületünk tagjai az Isten egysége eszméjének világában a tanító könyvek homályából kiemelkedve a buddhizmus ábrándos, töprengő, magában vajudó lényegét a maga valójában megismerhették.

Dr. Seemayer előadásának méltó bevezetőjéül hangzott fel Józan Miklós esperes fenkölt imádsága, mely a kereszténység fölényét érintette a pogányság vallásos felfogásával szemben. Kontha Teréznek, a vizsginház fiatal művésznőjének az ülés főtárgyához illő mély érzésű szavalata (Nirvana) könnyet csalt a hallgatóság szemébe. A vallásos érzés emelésében kiválóan buzgólkodott Hochrein Aranka és Krausz Gusztáv karnagy. Hochrein kisasszony Bellovics Imre karnagy orgonakiséretével Weber K. M. egyik áriáját énekelte mély hatással, Krausz G. pedig két orgonadarabot játszott lendületes előadással.

Az estély lefolyása után a hallgatóság köréből többen az István főherceg szálló külön termében gyűltek egybe társasvacsorára. Józan esperes a tudós felolvasónak előadásáért meleg szavakban tolmácsolta az egyesület köszönetét. A Budapesti Dávid F. Egylet tagjai őszintén remélik, hogy dr. Seemayer, ki tanulságos előadásával hálára kötelezte hallgatóságát, szíves jóakaratu tevékenységét a jövőben sem vonja meg.

Dr. Ürmösy Gyula.

A D. F. E. estélye.

A hagyományos „jó hirnév“, „szép siker“ nem elég a mi estélyünk jellemzésére. Vendégeink megelégedését és magasztaló szavait kellene papírra tenni s akkor is hiányozna az a „hangulat“, a melyet megfesteni lehet, de méltányolni csak ott a helyszínén állva, ülve, tánczolván és mulatván — lehet. Mivel érdemelte ki a D. F. E. a nagy, a mivelt és előkelő közönségnek ezt a kitüntető rokonszenvét? Talán azzal, hogy védnökei, elnökei, rendezői szívvvel, lélekkel igyekeznek udvariasok és előzékenyek lenni a vendégekkel szemben. Talán azzal, hogy az estély első percétől a reggeli virradatig mindenki jól mulat és otthon érezi magát.

A dicsőségből kivették részöket a kik jelen voltak. Derék védnökeink közül a nőket Dr. Nagy Károlyné öngagsága képviselte. Öngagsága Abrudbányáról csupán azért utazott Kolozsvárra, hogy estélyünken védnöki tisztét betölthesse. Minden hálánkat és köszönetünket kiérdemelte, mert a legelső között megjelent, a háziasszony szép tisztét nemes ambícióval teljesítette a reggeli óráig. Öngagsága a vendégeket fogadta,

mulattatta, s nagy része volt abban, hogy az idegenek nyilvánosan is kifejezték, hogy az első perctől kezdve kitünően érezték magukat. Deréki Gyuláné és Perczel Ferenczné ö nagyságaik, kik a nagy távolság miatt nem jelenhettek meg, jó helyettesítőre találtak dr. Nagy Károlyné ö nagyságában, kinék e helyen is hálás köszönetünket nyilvánítjuk. A férfi-védnökök közül Benkő Mihály, Gyöngyössy Béla és Zsakó István urak buzgólkodtak tisztjökben. Egyletünk derék elnökét Báró P. Horváth Kálmán urat és Sándor János ker. körü elnök urat családjaik helyettesítették. A budapesti D. F. E. elnöke Ürmössy Miklós úr levélben mentette ki távollétét, miután a budapesti estély csak kevésel elébb tartatott.

Egyben hálás köszönettel nyugtázzuk az Estély alkalmából, Egyletünk céljaira most is nagy buzgalommal adott szives felülfizetésekét :

Felülfizettek: Védnökök: Deréky Gyuláné br Györffy Róza Megyaszó 100 K, Dr. Nagy Károlyné Abrudbánya 50 K, Perczelné Kozma Flora Budapest 60 K, Benkő Mihály 50 K, Gyöngyössy Béla 50 K, Br. Petrichevich Horváth Kálmán 50 K, Sándor János Székely-Keresztur 20 K, Ürmössy Miklós Budapest 30 K, Zsakó István 40 K. Mások: Hegedüs Sándor 20 K, Br. Kemény Árpád és családja Bogdánd 20 K, Fangh Erzsébet 3 K, Gyulay Árpád 5 K, Haller Rezsóné 12 K, Fekete Gábor 10 K, Dr. Léhmanu Róbertné 6 K, Basuta László 10 K, Mózes András 2 K, Dr. Engel Gáborné 7 K, Dr. Hintz György 3 K.

A DFE. ifjusági köréből.

A „D. F. E. ifj. köre“ az elevenül lüktető, fiatal vér lelkesezésével folytatja megkezdett munkálatát. Eddig 4 közgyűlést tartott, melyek mindenikén érdekes tárgysorozat töltötte be a számosan megjelent tagok figyelmét. Tanulságos, szép felolvasásokat tartottak: Mikó Lőrincz: „A törvénytelen gyermekek helyzetéről, mai jogi állapotunkban;“ Kriza János: „A büntetés megbecstelenítő hatásáról“; György János dr.: „Az ethikai socialismusról“; Sz Gál Jenő: „A kivándorlási kérdésről Magyarországon“. Szavalt: Kovács Kálmán, és saját költeményeit olvasta föl: Papp Domokos. A felolvasásokhoz többen hozzászólottak, s evvel is csak fokozták a gyűlések érdekességét. — Ezen kívül tartott a kör bizottsága 3 gyűlést, melyeken a kör keblü ügyeit beszélte meg és rendezte, s a melyeken az alapszabályok, meg az ügyrendtartás némely pontjait — a mostani viszonyoknak megfelelőbben — módosította.

A kör financialis ügyei is rendeztettek; vagyona a tagsági

díjak befizetése által gyarapodik. Ez úttal is felhívjuk a t. tagokat, hogy a kiknek még hátralékuk lenne, azt lehetőleg egyenlítsék ki. Ha tovább is lelkesedve munkálkodnak a tagok, szép jövő vár a nem rég alakult ifju körre, mely virágzását — a tagok lelkesedése mellett — a mindig jelen levő, s megjelenésével és biztató szavaival lelkesítő védnök Dr. Boros György úrnak köszönheti.

Felszeghy Sándor, a kör e. i. jegyzője.

A Dávid F. Egyleti választmányok tagjai.

(Folyt.)

Háromszékkörben. Elnök Szentiványi Miklós úr, tiszt. elnök Lőfi Aron úr, alelnök Vaska Béla, jegyző Bölöni Vilmos pénztárnok József Lajos. A választmány tagjai: Marosi Ferencz, pénzügyig., ellenőr Göncz Mihály, Hosszu Ferencz, Pál Sándor, Székely Zsigmond *

A torozkói Dávid Ferencz fiók-egylet választmányi tagjai: Elnök: Németh István, alelnökök: Németh Istvánné, Botár János, titkár: Dr. Fodor Mózes, pénztárnok: Botár István. Választmány: Kelemen István, Székely János, Botár Andor, Simon József, Vernes János, Hary Róbertné Klócza Jánosné, Botár János. Simándi Andorné, Bartók Simon, Vernes Ferencz. Dr. Fodor Mózes titkár.

Egy kis statisztika.

Állítsunk össze egy kis statisztikát az 1901—902. iskolai évben *középiskolákban* tanult unitárius tanulóinkról és nézzük meg, hányan nélkülözik egyházunk szellemi kincseit, hányan vannak, akik csak heti egy vagy két órai hittani órán hallanak az unitárius vallásról?

Azok még szerencsések, a kik bár ennyi oktatásban is részesülnek, de ki oktatja azokat, kik Szalontán, Pécsett, Szilágy-Somlyón, Lugoson, Losonczon, Páncsován, Beregszászon, Kaposvárt, Egerben, Körmöczbányán, Zilahon, Máramarosszigeten, Selmezbányán, Felső-Lövön, Beszterczén stb. tanulnak . . . ? Bizony senki, vagy ha igen is, egy évben egyszer, mikor bizonyítványt kell kiállítani. De kérdés, unitárius pap adja-e akkor is az érdemjegyet az unitárius vallástánból . . . Kevés ezeknek a száma — mondhatják. Nekünk minden egyes atyánkfia drága!

Az 1901—902. isk. évben Magyarország *középiskoláiban* tanult összesen 392 unitárius tanuló, melyből az unitáriusok ko-

* Hát a nőelnök és nőválasztmányi tagok névsora miért nem közöltetett? Szerk.

lozsvári főgimnáziumában volt 168; a kereszturi gimnáziumban 104; és a más felekezetek iskoláiban 120. Tehát majdnem egyharmada idegen felekezet kebelén nő fel. Hogy lehet ezektől várni, hogy derék egyháztagok legyenek, mikor éppen abban a korban nem részesülnek egyházunk szellemi kincseiben, melyben legfogékonyabb a lélek, minden iránt, mikor nem tartják lenyűgözve a megélhetés kérdései.

De vessük csak össze ezeket az adatokat és nézzük meg az arányt, mily megdöbbentően sajnós egyházi tekintetben. A kolozsvári főgimnáziumban van 168 és a kereszturiban 104 unitárius tanuló. Minő arány ez!? Mennyire kívánja ez a kereszturi gimnázium kiegészítését, mint a hol az unitárius vallás melegágya van!

A kolozsvári főgimnáziumban volt a múlt évben 326 tanuló, unitárius 168, más vallású 158. Hol találjuk azt az arányt, hogy egy felekezeti főgimnáziumban 326 tanuló közül 158 más vallású; s míg itt nálunk 158 más vallású tanuló részesül nevelésben, addig a mi 120 tanulókat idegen tejjel táplálják! Ez nagyon szomorú dolog, nagyon leverő statisztika! Az 1902—903. isk. évre beirt tanulókra vonatkozó statisztika kedvezőbb-e (a mit nem hiszek), vagy még kedvezőtlenebb, majd megmutatja az „Értesítő.”

Ezen gondolkozni kell, ezen segíteni kell . . .

Balázs András,
III. év. papnöv.

Az őszi urvacsora kérdéséhez.

— Egy nő véleménye. —

Tkts. Szerkesztőség, kérem ne változtassák el a Sztmihályvasárnap előtti uri szent vacsora-osztást másra, mert a mióta a mi unitárius jó vallásunk fennáll, mindig akkor osztották és mi ahhoz vagyunk szokva. Hogyha elváltoztatják, nem is lesz olyan üdvösséges, hiszen akkor van az elvesztett jókért hálaadás, akkor sütnek a falusi gazdasszonyok kalácsot az új buzából és új kenyérből veszünk urvacsorát.

És a besorozott újonczok, a kiket három évre beszólítottak és messze elviszik, ekkor vesznek urvacsorát, mikor őket az édes anyjok és testvéreik megsiratják. Egy ily alkalommal mondotta volt néhai Török Áron, Jerusálem leányai ne sirassatok engemet, hanem ti magatokat. Oh beh megható volt! Megújítva kérésemet, vagyok a t szerkesztőségnek buzgó unitárius hive

özv. Szentiványi Károlyné.

Nehány szó az őszi urvacsoraosztás kérdéséhez.

Pro et contra már sokan hozzászóltak e kérdéshez és még a mint a „Közlönyben“ olvasom, jó egy pár vélemény. Az ötletszerű kérdés felvetése szükséges volt, már csak azért is, mert a hitszabadság nagy alakja, az unitárius hitvallás fenséges alapjának letéteményese így emlékezetben idéztetett, s óriási küzdelme bizonyára foglalkoztatta nemcsak a véleményadókat, de az olvasókat is. Hogy hitünk alkotójával, a legtisztább vallás megteremtőjével, az ő életével és ő munkálkodásával többet kell foglalkozni, ez bizonyos, ezt elismeri mindenki

De maradok a kérdésnél, mert akár megváltoztatjuk az őszi urvacsora-osztás idejét, akár nem, a cél el lesz érve. Őszi urvacsora-osztásunk nincs a keresztény vallás alapítójának élet-történetéből kiválasztott eseményhez kötve, a mennyiben ez tisztán a hálaadás ünnepe; de azért még a felhozott okok mellett sem állanék ahhoz a táborhoz, mely ennek megváltoztatását óhajtja; mert a mostani gyakorlat szerint, ha a szokott időben az anyaegyházközségben urvacsorát osztunk, miután hálát adni s kapcsolatosan urvacsorát osztani később is lehet, a szétszórta élőket sem zárjak el az őszi urvacsorában való részesüléstől. Az eddigi szokás szerint ugyanis felkereshettük a szétszórta élőket az őszi folyamán a megkötött időn kívül is. S hogy ennek nagy ereje van a hitbuzgóság ébresztésére, e felett én nem vitatkozom

Ha az őszi urvacsora-osztást november 15-ére vagy az azt megelőző vasárnapra tesszük; ez esetben, mert a halál évfordulója változtatást nem tűrhet, urvacsorát osztani a szétszórta élőknek nem lehet, még ha katonákat kell is felkeresnünk.

De még ettől eltekintve is, nem vagyok barátja a változtatásnak már csak azért sem, mert a hálaadás ünnepén szerintem más a tartalma a beszédnek, más az érzés, más a gondolat, mint a Dávid Ferencz emlékéen. Ott egy év áldásáért száll imánk ég felé, itt egy dicső, magasztos, lelkesítő, de szomorúsággal vegyes emléket kell felébreszteni; hogy ebből hiterő, lángbuzgóság s tettvágy a hitért, lelkiismeretszabadságért támadjon.

Sokkal szebb és értékesebb, ha mi november 15-ét, vagy a mint gyakorlatba vettük, az ezt követő vasárnapot szenteljük hitalapítónk emlékére. Ekkor tisztán a Dávid Ferencz nagy munkájára, az ő fenséges és küzdelemmel teljes életére irányíthatjuk hiveink figyelmét.

Természetesen azt törvényileg ki kell mondani, hogy ezt a napot minden unitárius lelkész s a hívek egész egyeteme köteles csak tisztán ez emlékének szentelni; és hogy a pap ezt a

megelőző vasárnap (mint a hogy én is szoktam) köteles kihirdetni. Ezen kívül fel kell hívni a lelkészeket, mint hitoktatókat arra is, hogy a meghatározott napot megelőző héten hittan-órakon foglalkozzanak a Dávid Ferencz élettörténetének előadásával; addig is, míg valaki a Jakab Elek szép és eléggé nem becsülhető munkája alapján a tanulók részére egy kézi könyvet ír, a melynek alapján majd minden unitárius tiszttában lesz hitalapítója életével s maga előtt látja a reformatorok közül — tudásban, a szentírás ismeretében és ékesszólásban kimagasló, a legtisztább vallást megalapító igazi apostolt: Dávid Ferenczet.

Abrudbánya

Mózes Mihály.

A kiben csekély a szeretet, sok a gyűlölet, kicsiny a türelem, nagy a harag, állandó a bosszú, mulékony a megbocsátás, az ne mondja magát kereszténynek.

*

Lehetsz hetven éves is, de ha nem vagy bölcs, önzetlen és nagylelkű, méltatlan vagy Isten legnagyobb ajándékára, a hosszú életre.

b.

Irodalom.

Egy igen érdekes, tanulságos és mindenben bő tájékozást nyújtó könyv jelent meg a múlt évben a *Borbély Sándor* igazgató szerkesztésében: »*A siketnémák váczai országos királyi intézete*«, 100 éves fennállásának ünnepe alkalmából.

Bő tájékozást nyújt e könyv az olvasónak az intézet keletkezéséről, fejlődéséről, belszervezetéről s élénk színekből tárja elénk a siketnémák ügyének és kiképzésének jelenlegi állását. Ismerteti az ország többi városaiban keletkezett hasonló humánus intézeteket. A könyv az intézetek és igazgatók, valamint az alapítók képeivel bőven van illusztrálva.

Ezen a téren sem vagyunk hát elmaradva. Mint *Wlassics Gyula*, közoktatásügyi miniszter mondja előszavában: „A siketnémák száz esztendőös váczai intézete egyike azoknak az intézményeknek, melyekre büszkén hivatkozhatunk, mint bizonyságokra, hogy sok téren s éppen a legnemesebb törekvések terén, nem maradtunk messze el a külföld mögött. Alig egy negyedszázad telt el azután, hogy Franciaország felállította az első hasonló intézetet, s már állt a magyar humánitás e tisztos háza is.“

Ebből a könyvből nemcsak a humánus intézet múltját

ismerjük meg, hanem a nemes ügy iránt is lelkesedést, áldozatkészséget tanultunk.

A hatalmas kötet megírásáért elismerés illeti a derék igazgatót Borbély Sándort. gy. s.

Perczelné Kozma Flora ez az aranyos tollu, nemes gondolkozású nő, a Budapesti Dávid Ferencz Egyletben január hónapban mint már akkor jeleztük, felolvasást tartott. E felolvasás külön füzetben megjelent: Protestántizmus és Unitarizmus. Nagybecsü dolgozat már tárgyánál fogva is. Fölfogása, kidolgozása az egyszerűség és kellem. A mélyen járó gondolkozás és tisztult érzés gyönyörű összhangban vannak benne. Ismeri a reformáció multját, jól látja a mostani helyzetet és tisztán megkülönbözteti az állandót a mulótól.

Világos és igaz fölfogással állítja szembe egymással a protestántizmus és unitarizmus istene, Krisztusa, szentlelke, a bűn halhatatlanság, kijelentés stb. közötti különbség lényegét. Gratulálunk szerzőnek ezen újabb dolgozatáért s ajánljuk, hogy kivétel nélkül minden unitárius olvassa el.

— „A szőlő helyes metszése.“ A korán beköszöntött tél és a nagy hideg az egész országban megrongálta és elfagyasztotta a vesszőket Ezért nagy óvatossággal és körültekintéssel kell a tavaszi metszés körül eljárni. Ebben egyedül biztos utmutatást találunk „A szőlő helyes metszése“ című átdolgozott és harmadik bővített kiadású könyvben, melynek ára tűzve 2 kor, kötve 2 kor. 50 fillér, s megrendelhető az összeg előleges beküldése, vagy utánvét mellett Maurer János szerzőnél Kecskemét. —

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Zsilinszky Mihály** államtitkár a főt. püspök úr vezetése alatt márcz. 20-án meglátogatta kollegiumunkat és rendkívüli megelégedését nyilvánította, kifejezvé, hogy ilyen jól sikerült tanintézet nincsen több Magyarországon.

— **A kolozsvári unitárius főgimnasium ifjúsága** jól sikerült ünnepélyt rendezett márczius 15-én. Az ünnepélyt az ifj. „Apolló“-kör nyitotta meg egy régi magyar darabbal, „Lavotta első szerelmével“. Ezután szép imát mondott Végh Benjamin III. papn. Az ifj. dalkör a Hymnust énekelte. Jól kidolgozott szavallatot tartott Fekete Samu gymnasiumi tanuló. Ptacsnik György ünnepi szónok lelkes hangon, magasröptű gondolatokkal ecsetelte e nap jelentőségét. A „Nemzeti dalt“ szavalta Abrudbányai Ede erős hangon, nagy lelkesedéssel, s a tapsvihár után a dalkör állott föl Vörösmarty szózatával. Telkes Béla alkalmi szép költeményt szavalt. A „Rákóczi induló“ zárta be az ünnepélyt, melynek jó hatását az ifjúság sokáig fogja érezni

— **A papnövendékek önk. köre**, diszgyűlés keretében ünnepelte meg márczius 15-ét, mely alkalommal igen szép hangulatos és hazafias

felolvasást tartott Balázs András papnövendék Alkalmi költeményeket szavaltak: Kovács Lajos, Gáfi András és Pap Gyula. Ugyanez alkalommal a hazafiúi szeretetre és lelkesedésre hivatkozva, a kör buzgó védnöke Dr. Boros György dékán a nemzet érdekét igazán szíven viselő szavakban indítványt tett a körnek a magyar ipar pártolására vonatkozólag. A kör az indítványt egyhangu lelkesedéssel elfogadta és a módoszatok megbeszélésére bizottságot küldött ki. si.

Dr. Ginever londoni egyet. m. tanár, ki az angol kirándulóknak 1901-ben egyik ifju tagja volt, ápril hónapban Budapesten házasságra fog lépni Győry Ilona irónővel, a néhai Győry Vilmos költő leányával. Boldogság kísérje ezt a szép frigyet.

— „**Megtérés.**“ A katolikus papi sajtó a protestánsokat brutalisan sértegeti minden kínálkozó alkalommal. Nem elégszik meg azzal, hogy „tűzzel-vassal“ (pardon ez csak régen) — mondjuk szép szókkal — tyukkal, kalácscsal édesgeti magához a prot. egyházak tagjait, hanem azt is szemökbe vágja, hogy tévelygők, nem keresztények, pogányok, a kik csak akkor lesznek keresztényekké, ha „megtérnek“, már t. i. ha betérnek abba az akolba, a melyben ők a pásztorok. A törvény előtt egyenlően keresztények vagyunk, tehát jogunk van elvárni ennyi tiszteletet. Hogy a legfőbb bíró előtt hogy állunk, azt nem a papok döntenek el. Isten megfizet kinek-kinek az ő érdeme szerint, Bármennyire palástolják a derék pap urak odaát, nekik is bőven van a rováson. Talán nekik kellene megtérniök.

— **A magyarországi egyházközségek érdekében** a kereszturni körben Deák Miklós lelkész indítványt nyújtott be az E. K. Tanácshoz, melynek lényege az, hogy a hód. ezóvásárhelyi és polgárdii egyházközségek olyan támogatásban részesíttessenek, hogy ott a lelkészek állandóan megtelepedni készek legyenek. Az indítvány nemcsak lényegében véve nagyon becses, de azért is, mivel a régi egyházak köréből talán legelső szózat, a mely a magyarországi mozgalmat nemcsak méltányolja, hanem támogatni is óhajtja.

— **A kolozsvári uni árius kollégium konviktusi alapjára** tett újabb adakozások: Csegezy Árpád utján, kik az 1890. 91-ik évben érettségit tettek:

Bedó Ferencz	20 korona
Nagy Béla	20 „
Gaal Pál	10 „
Dr. Sükösd Zsigmond	20 „
Raffaj Dániel	10 „
Csegezy Árpád	10 „

Együtt: 90 korona.

Márkos András Segesvár	20 korona
Dr. Tóth György Besztercze	2 „
Létai Gyula Besztercze	2 „

Összesen: 114 korona

Az eddig begyűlt adakozások összege 2594 kor.

Mégis csak mozognak a szívek. Lassan-lassan csak összegyűl az első 4000 korona, s abból már egy jó fut el tudunk látni élelemmel. Vannak szegények, vannak még szegényebbek, t. i. árvák. Az ősszel egy árva kis fut hozott föl öreg nagyanja. Eddig tartotta, de most már magát sem tudja tartani. Ő is elhúzódik valahová. A fiúnak nagy jövőt jósoltak tanítói. Felfogása eleven, esze világos. Ezt kár volna elesni engedni. Itt van a kollegiumban. Ilyen minden évre akad. Tanult emberek, kiknek az iskola kenyert adott, adjatok egy falatot az iskolás fiuknak.

Kolozsvárt, 1903. febr. 16.

Nagy Gyula,
pénztárnok.

Boros György,
titkár.

Missió. Kolozsvárnak monostori kerületében szép számmal laknak unitárius hívek, kik nagyobbára a székelyföldről telepedtek ki s itt kézimunkával keresik kenyerüket. Munkájokban egész héten, sőt vasárnap délelőtt is ellévén foglalva, csak nagy ritkán képesek a templomba — melytől különben is távol laknak — bejönni; a miért aztán nemcsak hogy értelmők és hitők szerinti lelki táplálékban nem részesülhetnek eléggé, hanem állandóan ki vannak t^áve a folytonos kísértésnek és csábításnak. A Dávid Ferencz Egylet átlátván a veszélyt, mely hiveinket fenyegeti, derék papnövendékeink buzgóságát vette igénybe. Önként vállalkoztak arra a dicsőretre méltó feladatra, hogy vasárnap délutánonként kimennek Monos'orra, hol a hívek már összegyűlve várják őket s ima, népszerű egyházi beszéd, vallásos tárgyú előadás vagy felolvasás és barátságos beszélgetés és egyházi énekek éneklése által igyekeznek bennök a vallásunkhoz való tartozás és őszinte ragaszkodás érzetét felkölteni és ébren tartani. Február 1-én kezdődtek az eddig megtartott ilyen délutáni istentiszteletek, melyeken 50—60, sőt több érdeklődő is részt szokott venni, Nyilvánvaló, hogy erre nagy szüksége van nemcsak hiveinknek, és az érdeklődő közönségnek, hanem a papnövendékeknek is, kiknek ezzel a missióval ebben az irányban is alkalmuk van gyakorlati tapasztalatokat szerezni az életre. Kövesse munkájokat kitartás és siker! Ezt a missioi munkát a Dávid Ferencz Egylet indította meg és tartja fenn. Az összejövetelekre a titkár közbenjárására egy egyszerű ember adta át lakását délután 3-tól 4 óráig. Az első összejövetelt a D. F. E. titkára beszéddel zárta be, melyben a székely atyafiakat figyelmeztette arra a buzgóságra, mellyel otthon szokták járni a templomot.

— **Székely érdek.** A székelyudvarhelyi templomra lapuukhoz megérkezett az első kegyes küldemény Botár János posta és táv. főtiszt urtól Budapestről. Reméljük nem lesz utolsó. Ha mindenki elküld annyit a mennyit ily szent ügyre nélkülözhet, a pályörü terv rövid idő alatt megvalósul.

Az Unitárius Közlöny gyűjése:

Dr. Boros György Kolozsvár 10 kor.

Botár János Budapest 10 kor.

Ti a kik közelben laktok, s ti a kik távol vagytok, akarjuk, hogy legyen unitárius templom a székelyek udvarhelyén s meg lesz. Lapunk szívesen elfogadja az adományokat.

— **Felhívás lelkész, tanító társaim-barátaimhoz, úgy az egyh. községek gondnokaihoz és a szülőkhöz.** Az általam írt s Betegh Pál székelyudvarhelyi könyvkiadó által a múlt évben kiadott „Konfirmációi Emlék“, melyet a magyarországi unitárius egyház képv. Tanácsa 280—1902. sz. a. elfogadott és ajánlott — szerzői és kiadó jogát teljesen, írt főbizományosra ruháztam, ennél fogva tisztelettel kérem a rendelőket, hogy rendeléseiket egyenesen Betegh Pál jónévű könyvnyomdájánál szíveskedjenek eszközölni. E nyilatkozattal, illetve felhívással szolgálatot vélek teljesíteni, a mit midőn tesztek; meleg érdeklődésre, párfogásra kérem fel az illetőket

Hom.-Karácsonfalván 1903. márcz. 12. Demeter Dénes lelk.

— **Az unitárius lelkészkör tagjait** fölhívom, szíveskedjenek a tagdíjakat minél előbb beküldeni. Kolozsvárt, 1903. márczius M ó z e s A n d r á s pénztárnok.

— **Demeter Dénes h. karácsonyfalvi lelkészünket** a népkönyvtár intézményének népszerűsítése körül kifejtett közhasznú tevékenysége elismeréséül 50 korona jutalomban részesítette a földművelésügyi miniszter ur.

Helyreigazítás. A fogarasi leányegyház nyugtázásában az U. K. mult számában tévedésből iratott 10 kor. adomány Józán M. nevére: a udapesti unitárius egyház adományozta. Kiss A. lelkész.

Nagy Sándor Mély fájdalommal és igaz részvéttel adjuk a megrendítő szomorú hirt, hogy Nagy Sándor kis-solymosi unitárius lelkész elhunyt márcz. 26-án. Szerény elvonultságában is büszkesége volt a papi karnak, mert szent hivatalát szerette egész valójából, mert az evangéliumhoz hű volt mind halálig, mert hiveinek lelki pásztora volt önfeláldozásig. Hangja tiszta ércz, gondolata szinarany, jelleme nemes és papias. Ő minden volt másoknak a kis falu határán belül, csak neki nem volt már senkije, mert hitestársa, gyermeke, testvére egymásután teljesen üresen hagyták a papi lakot. Ő is melléjük kálózott oda, a hol nem fá semmi. Sirja fölött az unitárius lelkészek meggyérült seregének fájó részvéte virraszt Pihenjen békén, csendesen!

— **Péter Sándor** városfalvi lelkészünket fájdalmas csapás érte. Édes anyja Péter István Marosi Zsófia márcz. 8-án 72 éves korában elhunyt Kolozsvárt. Mózes András lelkész mondott koporsója felett megható szép beszédet. Hat gyermek és öreg férje gyászolja.

— **Nyilvános köszönet** A kolozsvári unitárius papnevelő intézet önképzőkörének történetére 1902. májustól 1903. január 12-ig felülfizettek: Derzsi Károly 2 k., Jankovich Pál 2 k., Dr. Gál Kelemen 1 k. 40 f., Péter János 40 f., Albert Dénes 1 k. 40 f., Kis Sámuel 1 k. 40 f., Kis Atadár 40 f., Dzák Miklós 1 k. 40 f., Pál Ferencz 1 k. 40 f., Tibáld József 1 k. 40 f., Ütő Béla 50 f., Albert János 1 k. 40 f., Boér Lajos 40 f., Csegezy Mihály 1 k. 40 f., Sándor Géza 1 k. 40 f., Ekárt Andor 40 f., Veress György 60 f., Pálffy Márton 1 k. 40 f., Zsakó István 40 f., Raffaj Domok s 1 k. 40., Dombi János 40 f., Kovács Imre 40 f., Bölöni Vilmos 1 k. 40 f., Pataky László 40 f., Lőrinczi Dénes 2 k., Gál Lajos 40 f., Katona Mihály 1 k. 40 f., Daniel Lajos 1 k. 40 f., Sándor Gergely 40 f., Sárosi József 40 f., Kádár Lajos 1 k. 40 f. Lőfi Áron 40 f., Szász András 60 f., Varga Dénes 1 k. 40 f., Gál József 40 f. Összesen: 33 k. 30 f. A füzet árából: 32 k. 40 f. Az előző közlemény összege felülfizetés 55 k. 40 f., a füzet árából 30 k. 20 f. Begyűlt összesen felülfizetés 90 k. 70 f., füzet árából 52 k. 60 f. Együtt 143 k. 30 f., mely összeget pályadíj alapunkhoz csatoltunk. Egyletünk iránt érdeklődő és áldozatkész adakozók fogadják önképzőkörünk leghálásabb köszönetét.

Kolozsvár, 1903. január hó 24

Antónia Mihály, elnök.

Kovács István, pénztárnok.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **A Budapesti D. F. E. estélyén** felülfizettek még Serák Károly 5 K., Schmer Ferencz 2 K. Az összes bevétel 1010 K., a miből levonva az 512 K. 75 f. köl séget, tiszta bevételként 497 K. 25 f. maradt.

Budapesten 1903 márczius 2.

Ujvári László.

Az egylet pénztárába f. év jan. 25-től márcz. 17-ig rendes tagsági díjat fizettek: Borbély János M.-Ujvár 99—900-ra, Boros József Brassó, özv. Tóth Károlyné N.-Szeben, Gyulay László Kolozsvár 903-ra, Cspikés Árpád Cs.-Szereda, Bereczky Péter M.-Berény 901—903-ra. Botár János Beszterezse 902—903-ra, Szabó Mihály, özv. Simon Ferenczné Kolozsvár 903-ra, Gyulay Lajos Köpecz 902--903-ra, László Sándor A.-Szabolcs 902-re, Gál Ilona Válaszút, Csiky Károly Kolozsvár 903-ra, Gegesi Sámuelné Torda 902-re, Zsakó István, Zsakó Istvánné, özv. Comanescu Sándorné Kolozsvár 903-ra, Gál Gábor Szt. Gerize 900—903-ra, Zsigmond Elek Kőkös 902-re, Bedő Dániel Kolozsvár, Vadász Ilona Csekefalva 903-ra, Barabás Ábel dr Temesvár 96-ra, Barabás Sándor Alvincz 900—901-re, K. Nagy János M.-Domb, Unitárius Egyházközség Vilonya; Székely József Verespatok 901-re, L. Berde István Szolnok 903-ra.

Előfizetői díjat fizettek: Sebes Pál Budapest, Borsos Imréné Kolozsvár, Simon Ferencz Budapest, Lőrinczy Dezső D.-Szentmárton, Simon Péter Tövis, Doby Antal Homonna 903-ra, Pálfi János Csegez 901-re, Szász Ferencz Kolozs-Bors 99-re, Ürmössy József N.-Sajó, Markó Lajosné Olasztelek, Szinte Ferencz Budapest, Szentannay Sámuel Losonc, Lőrinczy Dénes Sz.-Fehérvár, özv. Pál Andrásné Kolozsvár 903-ra, Boháček Józsefné Zsidó 902-re, özv. Nagy Tamásné V.-Szentiván, Demeter Ferencz Dobsina, Damokos Árpád Tamási 903-ra. Telkes Béla tanuló Kolozsvár, Ifj. Szentási Ferencz Dézs 903-ra.

A maroskői fiók-egylet pénztárába fizettek: Szabó Albert Szőkefalva 900—903-ra, Durugy András D.-Szentmárton 902-re, Kiss Sándor 98—902-re, özv. Pataki Elekné 98—902-re, Unitárius Egyházközség 902—903-ra, Gvidó Béla 903-ra, Gvidó Béláné 98—900-ra, Inczei Áron Kissáros 900—901-re, Gálfalvi István Harangláb 902—903-ra, Nagy Béla és Nagy Béláné Bethlen-Szent Miklós 902-re. Biró Pál Maros-Szent-Benedek 902—903-ra. Ürmössy Kálmán, Ürmössy Kálmánné Szentgericze, Gál Elek Ny.-Gálfalva, Tóth Károly Ny.-Szent-László, Rédiger Géza Szabéd, Boor Jenő Iklánd, Fazakas Lajos Ny.-Szentmárton 902-re, Nagy Benedek Ny.-Szereda 902—903-ra, Nagy Anna, Gál Károlyné, Hientz Regina Szt.-Gericze 90-ra, Szabó Zsigmond 901 903-ra, Id. Gál Ferencz 902—903-ra, Pethő Mózes Nyomat 901-re, Unitárius Egyházközség, Pap Sándor Szentháromság, Unitárius Egyházközségek Nyárádgálfalva, Nyárádszentlászló, Nyárádszentmárton, Vadad, Kaál, Iklánd, Nagy-Ernye, Marosszentkirály, Csókfalva, Szakács Ferenczné Kaál 903-ra, Hadnagy Dénes Csókfalva 902-re, Benedek János 99-re, Kelemen György 903-ra, Bartalis József Csikfalva 903-ra.

A kereszturkői fiók-egylet pénztárába fizettek: Sándor Áron Kadács, Pap Mózes Székely-Keresztur, Árkossy Vilma Rava 902-re, Burszán Lajos Fiátfalva, Gábor János 193. sz. Órház, József Mihály Rava, Gombos Sándor Szentersébet, Bálint Mihály Erked 903-ra, Gombos Sámuelné és Katona Sándor Székelykeresztur 901—902-re.

Az aranyos-tordakői fiók-egylet pénztárába fizettek: Nagy Balázs, Varga Dénes, Szigeti Cs. Sándor, Unitárius Egyházközség, Unitárius gimnázium könyvtára Torda, Derzsi Kálmán Érmihályfalva 903-ra, Lőrinczy Sándor Torda 902-re.

Az udvarhelykői fiók-egylet pénztárába fizettek: Muzsna: Mátyás János, Szatmári Lajos (uj). Ders: Egyházközség, Kis Jakab, Kis Jakabné, Biró Károlyné, Sándor Gergely, Szatmári Miklós. Homoródszentmárton: Egyházközség, Dombi János, Gyórfi István. Abástalva: Egyházközség, id. Gergely Mózes, Kiss Mózes, Sándor Gergely, Sándor Gergelyné. Homoródkeményszalva: Kovács Imre, Lőrinczi Béla, Gergely Lajos, Gergely Dénes, Bencze Pál, Deák Ferencz Gyepes: Kádár Lajos, Nagy Sándor. Székelyudvarhely: Barabás András, Dr. Egyed Balázs. Kénos: Egyházközség, Vári Albert, Vida Sándor, Sándor Mózes, ifj. Imre Ferencz (uj). Lőkod: Vida Géza, Vida Gézáné. Recsenyéd: Egyházközség, Gál József, Kiss András. Homoródszentpál: Egyházközség, Kiss Jenő, Kiss Jenőné, Egyed Ferenczné, Bencze Dénes, özv. Dimén Sándorné. Homoródjánosfalva: Egyházközség, Ürmösi Károly, Ürmösi Károlyné, Kiss György, Darkó Eszter. Homoródvárosfalva: Egyházközség, Péter Sándor, Péter Sándorné, Máthé Lajos, Máthé Lajosné, Bartha József, ifj. Gedő Zsigmond, Szabó Mózes, özv. Cseke Péterné, Bedő József, Vas Gergely, ifj. Zoltán Zsigmond, Sándor Bálint, Vas Ferencz belső, Balogh Elek, Demeter Mózes, Vas Ferencz külső, Vas Mózes, László Domokos, ifj. Bartha Ferencz, ifj. Csáka Zsigmond, Csoma József, Jakab Ferencz Homoródszentpéter: Vas István, Nagy Gyula. Homoródujfalu: Tibáld József, Tibáld Józsefné, ifj. Deák Mózes, Benedek András.

Homoródkarácsonfalva: Demeter Dénes, Demeter Dénesné, Kelemen Lajos, Egyházközség. Homoródalmás: Egyházközség, Kriza Sándor, Kriza Sándorné, Ajtai János, Ajtai Jánosné, Péterfi Aron, Péterfi Áronné, Herman Károly, Tary Irén. Vargyas: Egyházközség, Önképzőkör, Kiss Tamás, Kiss Vilma, Tarcsafalvi Albert, Tarcsafalvi Albertné, Máthé János, Máthé Jánosné, Kisgyörgy Sándor, Kisgyörgy Sándorné, Kisgyörgy Zsuzsa. Oklánd: Egyházközség, Benedek Imréné, Pál Jánosné, Pál Ferencz, Pál Ferenczné, Bedő József, Bekő Mihály, Deák Lajos, Egyed Albert Pollák Ignác, Sándor Márton. Arad: Pál Miklós. 1903-ra.

1902-re Abásfalva: Sándor Gergelyné. Hom.-Keménfalva: Gergely Dénes, Gergely Lajos, Bencze Pál, Deák Ferencz. Székely-Udvahely: Barabás András, Dr. Egyed Balázs, Németh Albert. Oklánd: Zappé Béla. — 1904-re Szudriás: Egyed Miklós.

Pál Ferencz f. e. pénztárnok úr kéri a hátralékban levő tagokat, hogy a f. évi tagdíjaikat és a régebbi tartozást is szíveskedjenek hozzá Homoród-Oklándra minél hamarább beküldeni.

Alapító tagsági díjat fizetett Ferencz Zsuzsa Kolozsvár.

Az egylet céljaira ajándékoztak: Gyulay László Kolozsvár 2 k. Orbók Mór Kolozsvár 10 k. Arlov Viktorné Sopron 10 k. Doby Antal Homonna 60 fill. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1903. márcz. 17-én. Gálfi Lőrincz pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek.

— O Á.-nak. *A hazaszeretet* című versét megkaptuk s bár nem közöljük, érdemesnek tartjuk, hogy róla részletesebben megemlékezzünk. Vannak benne szép helyek s érzik rajta, hogy a ki írta, hazájához szívből ragaszkodik, de a vers egészében véve mind szerkezet, mind rimelés dolgában nagyon fogyatékos. Vegyük mindjárt az első versszakot:

Nem tudom én, mi fűz engem
Anyira e tájhoz,
El nem tudok tőle válni,
Pedig sorsom átkoz.

Az utolsó sorig szépen gördül, de az egyszerre nagyot zökken s az olvasó rögtön észreveszi, hogy ez az értelmetlen mondat a rim kedvéért született.

A következő versszak így hangzik:

Talán az, hogy itt születtem
S itt ringatták bölcsőm,
Vagy nem ismerek oly tájat,
A mely vágyat költson?

Ebben van értelem is, a rimek is meglehetősek. De már a mit a következő két versszakban a ketreczből szabaduló vadról mond, az nincs kapcsolatban sem az előzőkkel, sem a következőkkel, csak egy odavetett kép. már pedig a versben nem szabad semmi fölöslegest, semmi ok nélkül való szószaporitást megtűrni.

Az ötödik és hatodik:

Az, mi engem e vidékhez
Kötött mindörökre,
Nem más, mint a honszeretet
Erős köteléke!

Honszeretet szent tüze ég
Szívemben lángoló
S ki sem alszik, bár a sorsom
Ellenem támadjon

Ezekben a rimek nagyon rosszak, a kifejezés bágyadt, erőltetett, nincs benne semmi eredetiség.

A nyolczadik versszak azt mondja:

Születtem volna más helyen,
Úgy is ide jőnék,
Mert nekem ott semmi sem szép,
Sem föld, sem a kék ég.

Ezzel igen nagyot akart mondani. Meg vagyunk győződve, hogy ha más helyen született volna, most azt a helyet dicsérné s onnan aligha vágnék egyebüvé.

Még ide igtatjuk a két utolsó versszakot:

Midőn e haza határát	S eme szent szavakkal dobom
Mégis át kell lépnem,	Vissza a szent földre:
Keblembe nyulok és onnan	»Eredj s dobogj a hazának
A szívem kitépem.	Nevemben örökre!«

Azért tettük ezeket a megjegyzéseket, mert az a benyomásunk, hogy ön nagyon fiatal s a jó tanács javára válhatik. Olvassa a jó költőket, figyelje meg a nép dalait és szavajárását s ha verset próbál írni, soha se írjon olyat, a mit nem érez, vagy a mi nem tartozik a vers szerkezetéhez. És minél önállóbbat írjon!

Unitárius könyvek. (Női imakönyv) Szívemet hozzád emelem. Irta Boros György. Csinos vászon kötés 2 kor. 40 fill. Diszes bőrkötés 6 kor. Szép bársony kötés csattal 10 kor. „Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé, s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ibletett hangot. Vassárnapi Újság, „Vigasztalja a kesergőt, új életreményt kelt a csüggedőben, magasztosabbá teszi az örvendezők örömét.“ Aranyos-Vidék. „Kedves és poetikus módon mondja el az ájtatosságokat, s a szép elmélkedéseken kívül imádságokat is közöl.“ Pesti Hirlap. „Boros könyvében a hívő imádkozik, kinek mélységes szíve van, mely könnyen emelkedik érzelmének szárnyain a magasabb tájak felé.“ Székely Nemzet. „Vigaszt nyújt a szenvedőnek, reményt önt a csüggedőbe . . . Nem a felekezeti, hanem a vallásos szellem fejlesztését tüzte ki ezéjálau.“ Húsvéti és konfirmációi ajándéknak kiválóan alkalmas.

Unitárius jeleseink. Ki ne ohajtaná ismerni azokat a derék nagy férfiakat, a kik az unitárius vallást és egyházat megalapították, fenntartották: János Zsigmond, Dávid Ferencz, Szentábrahámi Mihály, Lázár István, Daniel Elek, P. Horváth Ferencz, Koncz János, Székely Sándor, Kőrömczi János, böll. Farkas Sándor, Augustinovicz Pál, Kriza János, Mikó Lőrincz, Nagy Elek, Berde Móza, Brassai Sámuel, Ferencz József életét, működését röviden és hiven egybe foglalta és arcképpel ellátta az Unitárius kollegium irásban és képekben című könyv. E mellett a régi és az új kollegium hí leírását, az építész-mérnök, Pákey Lajos arcképét és életrajzát s két szép költeményt tartalmaz. Egyetlen unitárius sem nélkülözheti e diszes könyvet Ára 1 kor.

TARTALOM: Húsvéti gondolatok. — Sebes Pál toroeztkói iskola igazgató élete és hatása — Emléksorok. (Költ.) Murányi Sándor. — A Dávid Ferencz Egyletek köréből. Dr. Ürmössy Gyula. — A D. F. E. estélye. — A Dávid F. Egylet választmányok tagjai. — Egy kis statisztika. Balázs András — Az őszi urvacsora kérdéséhez Mózes M. — Nehány szó az őszi urvacsora osztás kérdéséhez — Irodalom. — Egyházi és iskolai mozgalmak — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.